

ANDRIANA BENČIĆ - PRIKAZ KNJIGE - ZYGMENT BAUMAN, „MODERNOST I HOLOKAUST“, ZAGREB 2017.

[7. svibnja 2018.](#) | [Leave a comment](#)

**Zygmunt Bauman, *Modernost i holokaust*,
preveo s engleskog Srđan Dvornik, TIM press,
Zagreb 2017, 345 str.**

*„Najstrašnja vijest koju smo dobili u vezi s
holokaustom (...) nije vjerojatnost da ~to~ nama
netko učini, nego upravo misao da smo mi sami to
mogli učiniti.“ (str. 206)*

Dana 9. siječnja 2017. preminuo je jedan od najvećih svjetskih sociologa današnjice, profesor emeritus Zygmunt Bauman. Iste je godine na hrvatski jezik prevedena njegova kulturna knjiga *Modernity and the Holocaust* (1989), naslovljena u hrvatskom prijevodu *Modernost i holokaust* (2017).^[1] Ta knjiga, kao i mnoge druge knjige u Baumanovom bogatom stvaralaštvu u kojem je za

života izdao preko 70 knjiga, i danas, 29 godina nakon što je napisana, još uvijek ima neprikosnoveni suvremeni značaj, važnost i težinu. Knjiga *Modernost i holokaust* prvenstveno progovara o poukama holokausta, upozoravajući pritom na holokaust kao istovremeno ekstreman, ali i posve uobičajen, normalan i integralan dio naše moderne civilizacije i modernog društva u kojem živimo. Bauman navodi: „Bila mi je namjera nastaviti od točke do koje su Adorno ili Arendt bili doveli ono što je ostalo razvidno nedovršen zadatak. Htio sam nagovoriti kolege socijalne mislioce da razmotre odnos između događaja holokausta i strukture i logike modernog života, da holokaust prestanu gledati kao bizarnu ili aberantnu epizodu u modernoj povijesti i promisle ga umjesto toga kao visoko relevantan, integralan dio te povijesti.“ (str. 294) Holokaust, kako navodi Bauman, nije otklon ili aberacija od civiliziranog i modernog društva, štoviše holokaust je *prozor u modernost*. Kao takav on je nezaobilazan dio razumijevanja društva proizašlog iz povijesti holokausta, društva u kojem sami živimo (te onda i nas samih) te razumijevanja onoga što povijest uistinu radi i za što je sposobna. Za knjigu *Modernost i holokaust* Bauman je već 1990. godine bio nagrađen prestižnom europskom nagradom Amalfi, a u govoru koji je održao prilikom primanja nagrade istakao je da je to nagrada knjizi, a ne njenom autoru, te osobito nagrada poukama i porukama koje ta knjiga sadrži. Nema sumnje da je Baumanov intelektualni poticaj za pisanje knjige bio snažno isprepleten njegovom vlastitom sudbinom. Nakon napada Njemačke na Poljsku 1939., kao rođeni Poljak bježi u Sovjetski Savez te se pridružuje Crvenoj armiji. U svibnju 1945. biva nagrađen ordenom časti, te nakon Drugog svjetskog rata postaje jedan od najmlađih poljskih časnika. No, isto tako, 1968. godine uslijed političke čistke koju je provodila komunistička vlast Narodne Republike Poljske,

nasilno odlazi iz Poljske, gdje je bio zaposlen na Sveučilištu u Varšavi. Prvo seli u Izrael, te tri godine nakon toga u Englesku, gdje se 1971. godine zapošljava kao profesor sociologije na Sveučilištu u Leedsu.[2] Još važniji povod pisanju *Modernosti i holokausta*, što autor i sam posebno ističe, bila je sudbina njegove žene Janine koja je za vrijeme rata bila odvedena u Varšavski geto. Janina Bauman napisala je knjigu sjećanja *Zima ujutro (Winter in the Morning)*, zbog koje je Bauman, kako navodi, osjećao moralnu dužnost razumjeti i objasniti holokaust. Upravo je Janininu gorku mudrost pokušao obuhvatiti u svojoj knjizi: „Najsurovije kod surovosti jest to što ona svoje žrtve dehumanizira prije nego što ih uništi. A najteža od svih borbi jest ona da se ostane čovječan u nečovječnim uvjetima.“ (str. 276)

Bit ove knjige zapravo je sagledati samu modernost, odnosno proučiti holokaust kao prozor u modernost, odnosno kao prozor u načine na koji sami živimo. Osnovna pouka knjige govori o onom latentnijem, „skrivenom i nedoličnom licu našeg samopouzdanog, bogatog, vrlog svijeta, i o opasnoj igri koju ovaj svijet igra s ljudskim moralnim nagonom.“ (str. 276) Pouka je knjige u uvidima da je sama sociologija kao znanost o društvu opasno odvojena od morala, što Bauman napose objašnjava u podnaslovima o socijalnoj proizvodnji moralne indiferentnosti (str. 39) i nevidljivosti (str. 46), te u socijalnom potiskivanju moralne odgovornosti (str. 251) i proizvodnji socijalne distance (str. 256). Naše akcije nemaju intrinzičnu moralnu vrijednost, niti su imanentno nemoralne, odnosno moralna je evaluacija nešto što je izvan samog djelovanja. Taj razvod morala od znanosti (i koristi) duboko je u srži modernosti, i duboko je u srži holokausta. Istodobno je taj razvod doveo i do najspektakularnijih uspjeha, i do

najstrašnijih zločina naše civilizacije (str. 276).

Navodeći Feingolda, Bauman upozorava:

„Auschwitz je bio i svjetsko proširenje modernog tvorničkog sustava. Umjesto proizvodnje dobara, sirovina su bila ljudska bića, a krajnji proizvod bila je smrt (...) Izvrsno organizirana željeznička mreža moderne Europe prevozila je u tvornice novu vrstu sirovina. Činila je to jednako kao i sa svakim drugim teretom. (...) U plinskim komorama žrtve su udisale otrovni plin kuglica cijanovodične kiseline koje je proizvodila napredna kemijska industrija Njemačke. Nacrte krematorija izrađivali su inženjeri; rukovoditelji su razradili sustav birokracije koja je radila sa zamahom i djelotvornošću na kojoj su zaostale nacije mogle biti zavidne. (...) Svjedočili smo upravo golemom planu socijalnog inženjeringa...” (str. 26)

Da je napredak civilizacije bio napredak u dvostrukom smislu, te da su upravo u *Konačnom rješenju* industrijski potencijal i tehnološko praktično znanje dosegli dotad neslućeni kapacitet, Bauman nadalje opisuje citirajući Rubensteina:

„Svijet logora smrti i društvo što ga on stvara otkriva sve mračniju stranu judeokršćanske civilizacije. Civilizacija znači ropstvo, ratove, eksploataciju i logore smrti. Ona znači i medicinski standard, uzvišene vjerske ideje, lijepu umjetnost i izvrsnu glazbu. (...)“ (str. 27)

Riječima povjesničara i teoretičara holokausta Raula Hilberga, „mašinerija uništenja strukturno se nije razlikovala od organiziranog njemačkog društva u cjelini“ (str. 26). Odnosno, treba se sjetiti da je visoko cijenjeni Medicinski fakultet u Njemačkoj školovao Mengelea i njegove suradnike (str. 53).

Stoga Bauman s pravom ističe da iako je holokaust židovska tragedija (također ističe da je on dotada bio prečesto zatvaran u židovske okvire te sagledavan kao ekskluzivno židovsko naslijeđe), on nikako nije samo „židovski problem“, i nije događaj koji pripada samo židovskoj povijesti. *Osnovna je pouka holokausta uvidjeti da je on osmišljen i proveden u modernom racionalnom društvu, na visokom stupnju naše civilizacije i na vrhuncu ljudskih kulturnih dostignuća, te je stoga on problem cijelog tog društva, te civilizacije i te kulture.* (str. 11) Holokaust nije otklon od zdravog tkiva modernog društva, već je svaki „sastojak“ holokausta zastrašujuće normalan; „normalan“ ne u smislu poznatoga, nego u tom smislu da je potpuno u skladu sa svime što znamo o našoj civilizaciji, njenom vodećem duhu, njenim prioritetima, njenoj imanentnoj viziji svijeta (str. 26). U svojoj planiranosti, znanstvenoj informiranosti, stručnosti, djelotvornom vođenju, tehnološkoj usavršenosti, disciplini i pedantnoj funkcionalnoj podjeli rada, holokaust ni u jednom trenutku u svojoj dugoj i tegobnoj izvedbi nije došao u konflikt sa principima racionalnosti. *Konačno rješenje* ni u jednom se stadiju nije sukobilo sa racionalnim zahtjevom efikasne, optimalne realizacije ciljeva. Upravo suprotno, holokaust je nastao iz istinski racionalne brige i bio

je stvoren od strane birokracije vjerne svojoj formi i svrsi (str. 33).

„Pogledajte brojke. Njemačka država istrijebila je približno šest milijuna Židova. Tempom od 100 na dan to bi iziskivalo gotovo 200 godina. Nasilje rulje počiva na krivoj psihološkoj osnovi, na nasilnim emocijama. Ljude se može izmanipulirati da postanu bijesni, ali bijes se ne može održavati 200 godina. (...) Temeljito, sveobuhvatno, iscrpno ubojstvo iziskivalo je da se rulju zamijeni birokracijom, da se zajednički bijes zamijeni poslušnošću spram autoriteta. Potrebna birokracija bila bi djelotvorna bilo da u njoj rade ekstremni ili mlaki antisemiti, što znatno povećava broj potencijalnih regruta; djelovanjem svojih članova ne bi upravljala raspaljivanjem strasti nego organiziranim rutinskim radnjama...“ (str. 129)

Znamo za puno pogroma i masovnih ubojstava, zapravo genocida koji su počinjeni bez moderne birokracije, bez vještina i tehnologija kojima ta birokracija upravlja, bez znanstvenih načela njenog unutrašnjeg rukovođenja. Holokaust je bio nezamisliv bez takve birokracije. On stoga nije bio iracionalno istjecanje još ne do kraja iskorijenjenih ostataka predmodernog barbarstva. *Holokaust je bio legitimni stanovnik kuće modernosti; dapače, onaj koji ne bi mogao boraviti niti u jednoj drugoj kući.* (str. 38) Iako moderna civilizacija ne mora nužno rezultirati zločinima poput holokausta, pravila moderne birokracije i instrumentalne racionalnosti nažalost nisu u mogućnosti spriječiti takve pojave. Do danas ne postoje mehanizmi koji bi diskvalificirali metode socijalnog inženjeringa

holokausta kao nepravilne (str. 33). Upravo birokratska kultura koja nas potiče da društvo vidimo kao objekt kojim treba upravljati, kao zbir problema koje treba riješiti, kao prirodu koju treba kontrolirati, nadzirati, poboljšati ili promijeniti, kao legitimnu metu za socijalni inženjering – vrt koji treba osmisliti, dizajnirati, i silom očuvati u planiranom obliku izbacujući iz njega korov da bi bio savršen – to je atmosfera u kojoj je ideja holokausta bila osmišljena, i polako, no konzistentno, razvijena i provedena do kraja (str. 131 i 159). Ta se društvena atmosfera, ili era, pojavljuje isključivo sa prosvjetiteljstvom, idejom napretka i modernim društvom.

Ono što iznad svega zabrinjava, jest spoznaja da su holokaust počinili obični ljudi, a ne monstrumi i sadisti. Veliki povjesničar holokausta Raul Hilberg pita: „Ne biste li bili sretniji da sam vam mogao pokazati da su svi počinitelji holokausta bili ljudi?“ To je baš ono što se *ne može* pokazati (str. 121). Ljudi koji su to počinili bili su obrazovani, pa i među najobrazovanijim ljudima tog vremena. I to je bit pitanja kada je riječ o značenju zapadne civilizacije nakon Auschwitza. Navodeći Hanu Arendt, Bauman govori da je spoznaja da su većinu genocida izveli normalni ljudi koji bi lako prošli kroz bilo koje, ma koliko gusto psihijatrijsko sito, strašnija od svih zločina počinjenih u holokaustu.[3] (str. 40) Bauman navodi i Krena i Rappoport, koji ističu da se

„po konvencionalnim kliničkim kriterijima, manje od 10% esesovaca može smatrati „abnormalnima“. (...) I svjedočenja preživjelih ukazuju na to da su u većini logora bili uglavnom jedan, ili najviše par

esesovaca poznatih po svojim intenzivnim izljevima sadističke okrutnosti.” (str. 40)

Bauman se pita što je potrebno da se obični Nijemci preobrate u Nijemce počinitelje masovnih zločina? Po Herbertu C. Kelmanu, do toga dolazi kada se susretnu tri uvjeta: kada nasilje postane ozakonjeno službenim naredbama koje dolaze iz zakonski ovlaštenih ustanova, kada akcije postanu rutinizirane postupanjem po pravilima i točnim određivanjem uloga, te kada su žrtve nasilja dehumanizirane ideološkim definicijama i indoktrinacijom (str. 42. i 43). U sam je proces civiliziranja, koji obuhvaća viziju racionalnosti, kultiviranja i birokratske kulture, bila ugrađena ideja *Endlosünga*. Nadalje, kako je spomenuto, sama sociologija proizvodi moralnu indiferentnost i moralnu nevidljivost, što nužno dovodi do činjenice da *je proces civiliziranja, uz ostalo, proces kojim se upotrebu i primjenu nasilja oslobađa moralnog proračuna, i kojim se priželjkivane ciljeve racionalnosti emancipira od upletanja etičkih normi i moralnih inhibicija* (str. 51). Vodeći se time, Eichmannov je odvjetnik u Jeruzalemu obranu temeljio na tome da je Eichmann počinio djela za koja čovjeka odlikuju ako pobijedi, a ide na vješala ako izgubi. Očita je poruka te izjave da Eichmann nije činio ništa bitno drugačije od onoga što su činili ljudi s druge, pobjedničke strane (str. 39). Odvajanje morala od akcije nužan je preduvjet zločina takvih razmjera. Holokaust je iznad svega pokazao da je znanost (te među njima sociologija), posve odvojena od morala. Moral se mjerio načelom organizacijske discipline, zahtjevom da se sluša zapovijedi nadređenih, čemu u 6. poglavlju najzornije svjedoče Milgramov i Zimbardov eksperiment (str. 205-227). Moral se nadalje mjerio odanošću dobrobiti organizacije, totalnom identifikacijom s

organizacijom, te potpunim potiskivanjem osobnih uvjerenja. U Weberovoj definiciji, čast državnog službenika, odnosno njegova sposobnost da savjesno izvršava naredbe čak i kad one nisu u skladu s njihovim vlastitim uvjerenjem, najveća je moralna vrijednost.

Socijalnu proizvodnju moralne nevidljivosti, Bauman dobro sažima citirajući Hilberga:

„Valja imati na umu da većina sudionika (genocida) nije pucala iz pušaka na židovsku djecu ili puštala plin u plinske komore... Većina birokrata sastavljala je dopise, izrađivala nacрте, vodila telefonske razgovore i sudjelovala na sastancima. Mogli su uništiti cijeli narod sjedeći za pisaćim stolom.“ (str. 46)

Uz samonametnutu moralnu šutnju znanosti, mnoge su druge moderne dimenzije i sastavnice pospješile i olakšale, odnosno omogućile holokaust. Iako su Židovi bili stoljećima izolirani, te su svoju segregaciju uvijek vidno isticali, tek su u modernoj eri postali prijetnja društvenom poretku. Bogati, a ipak vrijedni prijezira, odabrani su za prvu metu protumodernističkog otpora (str. 75). Dimenzija židovske neuklopljenosti koja je najviše utjecala na moderni antisemitizam, kako ističe Arendt, jest da su Židovi bili „nenacionalni element u svijetu rastućih ili postojećih nacija“. Kao internacionalna i nenacionalna nacija, bili su „unutarnji neprijatelj“ svakoj naciji (str. 82). Konceptualni Židov doista je bio shvaćen kao arhetipska „viskozna“ modernog sna o redu i

jasnoći, kao neprijatelj svakog reda: staroga, novoga, a posebno željenoga (str. 87). *No tek je modernost omogućila rasizam*. U modernom svijetu koji se odlikuje težnjom ka samokontroli i samoupravi, rasizam određenu kategoriju ljudi proglašava endemski i beznadno otpornom na kontrolu i imunom na sve napore postizanja poboljšanja (str. 93-98). Kao oblik socijalnog inženjeringa, rasizam dolazi na svoje samo u kontekstu projekta savršenog društva i namjere da ga se provede planskim i dosljednim naporom. U slučaju holokausta projekt je bio tisućgodišnji *Reich* – kraljevstvo oslobođenog njemačkog duha. Tu nije bilo mjesta za Židove, jer se Židove ne može duhovno obratiti i oni ne mogu prigrliti *Geist* njemačkog *Volka* (str. 99). Pradavna odbojnost prema Židovima samo je u svojem modernom, „znanstvenom“, rasističkom obliku artikulirana kao primjena sanitarnih mjera; tek su s modernom reinkarnacijom mržnje prema Židovima oni bili optuženi za neiskorjenjiv porok (str. 107). Do istrjebljenja cijelog jednog naroda, teško je i nemoguće dospjeti bez rasnog imaginarija. S gledišta onih koji su planirali masovno ubojstvo Židova i njime zapovijedali, Židovi su imali umrijeti ne zbog toga što su bili omraženi (ili ne prvenstveno zbog toga); smatralo se da zaslužuju smrt jer su se ispriječili između ove nesavršene, napetostima mučene zbilje i željenog svijeta smirene sreće (str. 111). Veza između judeofobije i europske moderne bila je povijesno jedinstvena (str. 108-114).

Stoga, antisemitizam i rasizam sami nisu dovoljni uvjeti koji dovode do holokausta, već su za to potrebni aspekti modernog mentaliteta i moderne socijalne organizacije (str. 119). Holokaust je omogućen mehanizmima birokracije koji su dehumanizirali Židove, odnosno tretirali ih na

čisto tehnički, moralno neutralan način, uz potpuni bankrot modernih mehanizama zaštite, među kojima je najistaknutiji smrtonosni potencijal moderne znanosti. „Njemački znanstvenici s užitkom su se ukrcali na vlak kojeg je vukla nacistička lokomotiva, prema vrlo, novom, rasno pročišćenom svijetu kojim dominiraju Nijemci.“ (str. 154) Dokazalo se da je civilizacija nesposobna jamčiti moralno korištenje užasnih moći koje je stvorila (str. 156). I naposljetku, dok se svo ugledno društvo na jedan ili drugi način podredilo Hitleru, moralne maksime koje određuju društveno ponašanje kao i božanske zapovijedi, Ne ubij!, gotovo su nestale. *U vremenu nakon holokausta pravna praksa, pa tako i teorija morala, suočile su se s mogućnošću da se moral može manifestirati kao nepodčinjavanje socijalno usvojenim načelima i kao djelovanje koje otvoreno prkosi socijalnoj solidarnosti i konsenzusu.* (str. 237) Odnosno, sam proces socijalizacije sastoji se od manipulacije moralnom sposobnošću. „Holokaust je proveden i samo se mogao provesti u stanju u kojem je neutraliziran utjecaj iskonskih moralnih nagona ili stanju izoliranja mašinerije ubojstva od sfere u kojoj takvi nagoni nastaju i vrijede, stanju u kojem su takvi nagoni marginalizirani ili učinjeni posve irelevantnima za zadatak.“ (str. 251) To neutraliziranje, izoliranje i marginaliziranje bilo je dostignuće nacističkog režima koji je upotrijebio strahoviti aparat moderne industrije, transporta, znanosti, birokracije, tehnologije. Tek se planiranje „rješenja židovskog problema“ kao racionalnog, birokratsko-tehničkog zadatka, kao nečeg što poseban skup stručnjaka i specijaliziranih organizacija treba učiniti posebnoj kategoriji objekata – na kraju pokazalo doraslim Hitlerovoj viziji i nužnim za izvršenje zločina kakav je bio holokaust.

Knjiga *Modernost i holokaust* podijeljena je na osam poglavlja: 1. Uvod: Sociologija nakon holokausta; 2. Modernost, rasizam, istrebljenje I.; 3. Modernost, rasizam, istrebljenje II.; 4. Jedinstvenost i uobičajenost holokausta; 5. Pridobivanje suradnje žrtava; 6. Etika poslušnosti (čitajući Milgrama); 7. Ka sociološkoj teoriji morala; 8. Naknadna misao: racionalnost i sram; te uključuje dva dodana poglavlja: „Socijalna manipulacija moralom“ (Baumanov govor na dodjeli Europske nagrade Amalfi) (str. 275-293) i pogovor izdanju iz 2000. godine naslovljen „Dužnost prisjećati se – ali čega?“ (str. 293-331). Sva poglavlja, znakovitih naslova i podnaslova, govore o tome koliko zapravo holokaust može reći o samoj sociologiji i modernosti. Baumanovim riječima, na iskustvo holokausta gleda se kao na *sociološki laboratorij*, te se holokaust tretira kao rijedak, a ipak značajan i pouzdan test skrivenih mogućnosti modernog društva (str. 31). Nakon što je u prva tri poglavlja pokazano da su za izvršenje holokausta nužni moderni uvjeti, odnosno da je holokaust karakteristično moderna pojava koju se ne može razumjeti izvan konteksta kulturnih tendencija i tehničkih dostignuća modernosti, u četvrtom (uvjetno možemo reći središnjem) dijelu („Jedinstvenost i uobičajenost holokausta“, str. 121-163) ističe se da je *holokaust bio ishod jedinstvenog susreta čimbenika, no koji su bili sasvim redoviti i obični, te da se za mogućnost takvog susreta u velikoj mjeri može okriviti političku državu i monopol države nad sredstvima nasilja, te njene smione ambicije inženjeringa oslobođene od socijalne kontrole, a nakon što su demontirani svi resursi nepolitičke moći i institucije socijalnog samoupravljanja* (str. 15). Peto poglavlje govori o interakciji počinitelja i žrtava (Raul Hilberg: „Sudbina je zapravo interakcija počinitelja i žrtava.“, str. 163), odnosno o specifičnoj i nužnoj masovnoj prinudi i suradnji

Židova u izvedbi holokausta, a koji su holokaust učinili još više zastrašujućim. Šesto poglavlje osvrće se na poznati Milgramov i Zimbardov eksperiment, pri čemu oba upućuju na etiku poslušnosti i u modernosti neprikosnoveno načelo autoriteta (nadređenih) i znanosti u počinjenju masovnih zločina. Fizička i psihička distanca žrtve (obrnuto proporcionalni odnos okrutnosti i blizine žrtve) dovoljna je da se počini zločin u izuzetno velikoj mjeri od sasvim prosječnih, nenasilnih ljudi. Najstrašnija vijest koju smo dobili u vezi s holokaustom i koju deduciramo iz onoga što smo naučili o njegovim počiniteljima nije vjerojatnost da „to“ nama netko učini, nego upravo misao da smo mi sami to mogli učiniti (str. 206). Sedmo poglavlje, „Ka sociološkoj teoriji morala“, svojevrsna je teorijska sinteza i zaključak u kojem se Bauman zalaže za temeljitu reviziju promišljanja morala, čiji je status u sociološkom diskursu krajnje nejasan i nespretan. U neutraliziranju i marginalizaciji žrtve, u stvaranju socijalne distance prema Židovima, općenito u postavljanju žrtve izvan pogleda čineći ju nepristupačnom moralnoj procjeni, pokazano je da se većina ljudi, stavljeni u situaciju gdje nemaju izbor, ili je taj izbor visoke cijene, odvajaju daleko od pitanja moralne dužnosti te umjesto toga usvajaju propise racionalnog interesa i samoodržanja. U sustavu gdje racionalnost i etika gledaju u drugim smjerovima, humanost je, govori Bauman, glavni gubitnik (str. 245-263). Unatoč raznovrsnosti tema, sva poglavlja sadrže argumente u korist prihvaćanja pouka holokausta u maticu naše teorije modernosti te procesa civiliziranja i njegovih učinaka koje valja ponovno promisliti. Holokaust je bio jedinstven susret starih napetosti koje je modernost ignorirala, omalovažavala ili nije uspjela razriješiti, i moćnih instrumenata racionalnog i učinkovitog djelovanja koje je stvorio sam moderan razvoj. Nakon holokausta nije učinjeno dovoljno da se odmjeri

užasan potencijal tih čimbenika, a još manje da se paralizira njihove potencijalno strašne učinke (str. 14).

Ako holokaust sagledamo kao test modernosti, ono što zabrinjava jest da „ako se to moglo drugdje dogoditi u tako golemim razmjerima, može se dogoditi bilo gdje (...)“ (str. 30). Niti jedan od društvenih uvjeta koji su omogućili Auschwitz nije uistinu nestao, niti su poduzete mjere da se spriječi da takve mogućnosti i načela generiraju katastrofe slične Auschwitzu. Dapače, „suverena teritorijalna država pretendira, kao integralan dio svoje suverenosti, na pravo da poćini genocid ili genocidne pokolje među ljudima pod njenom vlašću, a UN... u osnovi brani to pravo.“ (Bauman navodi Kupera, str. 30.) Genocid se kao kategorijalno ubojstvo od drugih ubojstava razlikuje po tome što za svoj objekt ima kategoriju koju želi uništiti (str. 300). Kako Bauman ponavlja u jednoj svojoj drugoj knjizi o etici,^[4] holokaust kao kategorijalno ubojstvo i totalitarno putovanje nije bilo nesreća u povijesti koja može biti objašnjena i odbaćena kao kancerogena deformacija inače zdravog, modernog političkog tijela, nego kontinuirani napor da se to tijelo protegne do svojih ultimativnih, konaćnih potencijala. Holokaust je stoga ambicija modernosti dovedena do svojih krajnjih, nećovjećnih granica. Oko šest milijuna Židova, milijun Roma, te tisuće homoseksualaca ili mentalno zaostalih osoba, bili su ubijeni, otrovani ili spaljeni od strane stvaratelja nacistićki dizajniranog novog svjetskog poretka – jer se nisu uklapali u savršenu viziju društva, i red kakav je trebao biti izgrađen. No i prije i nadalje u tijeku povijesti, milijun i pol Armenaca ubijeno je jer su bili krivi ljudi na krivim mjestima. Slijedi deset milijuna ukrajinskih kulaka koji su izgladnjivani do

smrti jer su bili *kriva vrsta* ljudi da bi ih se priznalo u vrli novi svijet besklasnog sklada. Nakon njih, milijuni Muslimana su uništeni jer su bili mrlja u skladnom krajoliku Hindusa, i milijuni Hindusa izgubili su svoje živote jer su bili mrlja u krajoliku Muslimana. Milijuni su uništeni jer su stajali na putu kineskom velikom koraku naprijed ili mirnom i jednostavnom skladu s kojim je Crvena Armija odlučila zamijeniti neuredan, bučan i nečisti svijet sirovog čovječanstva. Svi kontinenti na kugli zemaljskoj imaju svoje lokalne Hute koji su masakrirali Tutse. Svi kontinenti bili su ispunjeni Darfurom, Sudanom, Sierra Leoneom, Istočnim Timorom, Bosnom (Bauman, 2008: 78-109). Svi takvi i slični pokolji i masakri stoje izdvojeno od nebrojenih prošlih eksplozija ljudske okrutnosti, ne samo (čak ne nužno) brojem svojih žrtava, nego zato što su kategorijalna ubojstva. U tim slučajevima, muškarci, žene i djeca bili su istrijebljeni i uništeni jer su pripadali kategoriji bića koju je trebalo istrijebiti. Holokaust, kao reprezentativan genocid, i kao izvanredan genocid (str. 127-134), ne stoji izdvojen kao zločin veći ili manji od drugih zločina u povijesti terora i ratova, no stoji kao egzemplaran primjer koji sadrži jasnu namjeru i sve komponente potpunog uništenja jedne zajednice, Židova, i kao egzemplaran primjer savršenosti funkcioniranja modernog industrijskog pogona. Čak je i odjel koji je u stožeru SS-a bio odgovoran za uništenje europskih Židova službeno bio nazvan Odsjek za upravu i privredu (str. 33).

Slijedeći Hanu Arendt i Cristophera Browninga, Bauman zaključuje da je daleko najvažnija pouka holokausta, te najstrašniji i najaktualniji aspekt „iskustva holokausta“: *da u našem modernom društvu ljudi koji nisu moralno iskvareni niti pate od predrasuda ipak mogu energično i posvećeno sudjelovati u uništavanju ciljanih kategorija*

ljudskih bića, i da njihovo sudjelovanje nipošto ne traži mobiliziranje njihovih moralnih ili bilo kojih drugih uvjerenja, nego, nasuprot tome, zahtijeva da ih se suspendira, zataška, i tretira kao irelevantna (str. 329). I dok je prije nešto više od pola stoljeća holokaust bio nezamisliv, danas je nažalost teško zamisliv svijet koji ne sadrži mogućnost da se dogodi „holokaust“, ili koji sadrži osiguranje od provedbe te mogućnosti.

Dr. sc. Andriana Benčić

JUSP Jasenovac

ASHMS, University of Amsterdam (UvA)

Literatura:

Bauman, Z. (1989). *Modernity and the Holocaust*. Polity Press.

Bauman, Z. (2008). *Does Ethics Have a Chance in the World of Consumers?* Harvard University Press.

Bauman, Z. (2012). „Lessons of the Holocaust“, pozvano predavanje na Sveučilištu Radboud u Nijmegenu, 27.1.2012. godine.

Bauman, Z. (2017). *Modernost i holokaust*. Zagreb: TIM press.

[1] Hrvatsko izdanje objavljeno je 2017. u dogovoru s *Polity Press Ltd. Cambridge*, kao prijevod izvornika iz 2015. godine. S engleskog je knjigu preveo sociolog Srđan Dvornik, u Zagrebu, u biblioteci Naslijeđe, te u izdanju Tim pressa.

[2] Uz Sveučilište u Varšavi i Sveučilište u Leedsu na kojima je bio zaposlen kao profesor sociologije, Bauman je predavao i na mnogim drugim najuglednijim svjetskim sveučilištima, među kojima je i *London School of Economics*.

[3] Osim u knjizi, Bauman ovu misao iznosi i u sklopu pozvanog predavanja *Lessons of the Holocaust*, održanog na dan holokausta, 27. siječnja 2012. godine na Sveučilištu Radboud u Nijmegenu.

[4] Z. Bauman (2008). *Does Ethics have a Chance in a World of Consumers?* Harvard University Press.

Podjeli ovo:

Srodno

Zygmunt Bauman, "Modernost i holokaust" 29. lipnja 2017. U "Knjige"

Dora Kosorčić - Prikaz knjige - Alon Confino, "Foundational Pasts: The Holocaust as Historical Understanding", Cambridge University Press, 2012, 180 str. 2. studenoga 2014. U "Osvrti"

Antun Barac: "Spoznali smo jasno i bistro: ovamo dolazi onaj, kojega žele maknuti sa svijeta" 10. lipnja 2017. U "Novosti"

Osvrti

ODGOVORI

Ukoliko želite ostaviti komentar, morate se **prijaviti**.